

Emrah Sönmezışık
Zafer Yalçınpınar

Zor
-Konuşma-

ZOR

UPAS Yayın

-23-

“Zor”

-Konuşma-

Emrah Sönmezışık
Zafer Yalçınpınar

Ekim 2019

upas.evvel.org

Yayına Hazırlayan
Zafer Yalçınpınar

E-posta
upasnesriyat@gmail.com

Emrah Sönmezşık (1986, İstanbul)

İlk ve ortaöğrenimini İstanbul'da bitirdikten sonra Deniz Lisesi'ne girdi. Yükseköğrenimini Deniz Harp Okulu Elektrik-Elektronik Mühendisliği Bölümü'nde tamamladı. 2015 yılı Kasım ayı itibariyle ordu-daki görevinden ayrıldı. İstanbul'da yaşıyor.

Zafer Yalçınpınar (1979, İstanbul)

1997'de İstek Vakfı Belde Koleji'nden mezun oldu. 2002 senesinde Marmara Üniversitesi Ekonometri Bölümü'nde lisans derecesini, 2004 senesinde ise Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü'nde yüksek lisans derecesini tamamladı. 2004-2013 yılları arasında Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu'nda (TÜBİTAK) endüstri mühendisliği alanında 'uzman araştırmacı' olarak görev aldı; birçok ulusal/uluslararası projede eğitim, danışmanlık ve analiz çalışmaları yürüttü. 2016 itibariyle "Sürdürülebilirlik" ve "Sürdürülebilir Kalkınma" üst-başlıklarına yoğunlaştı.

Efemeratik bir edebiyat, şiir, kültür-sanat ve koleksiyon arşivi olan evvel.org kapsamında gerçekleştirdiği poetika çalışmalarıyla tanınıyor. Yıllardır, kültür-sanat oligarşisine karşı durarak "sıkı şiir" ile "imgelemin özgürleşmesi" kavramlarını savunmak için mücadele ediyor. **Upas Yayın**'ın kurucu üyesidir.

Zor

-Konuşma-

Zafer Yalçınpınar: Seninle daha önce gerçekleştirdiğimiz konuşmalarda, şiirin günümüzdeki konumu ve varoluşuna dair ortak birkaç ‘sorunsal’la karşılaştığımızı fark ediyorum. Bunlardan en önemlisi de şu olsa gerek: Şiirin oluşumdaki ilk kıvılcımdan -yani şairin zihninde ‘ilk dizenin, ilk imgenin sezilmesi’ olarak beliren- o apansızlıktan, şiirin kâğıda dökümüne, üzerinde çalışılmasına, son biçimini almasına, yayımlanmasına, yaygınlaşmasına, okura ulaşmasına ve nihayetinde okurda bir duygulanımın, beğenin oluşmasına kadar işleyen süreçte bir ‘yenileşim’ hamlesine ihtiyaç bulunuyor. Öyle ki, şiirin -ve tabii ki yaşamdaki şiirselliğin, şiir dilinin- yenilenmesi -yani, ‘yeni şiir’ diye bir şeyin oluşması için- sürecin bileşenlerinden en az birinde değişim veya gelişim olması gerekiyor. Veya sürecin topyekûn yeniden tasarımı, yeni bileşenlerin eklenmesi söz konusu... Bilemiyorum. Son 10-15 yılın şiir aurasında böylesi bir değişimin veya gelişimin olmadığı, ‘bir yeni nesil şiir anlayışı’ndan söz edemeyeceğimiz ya da edebiyatın tarihselliği açısından böylesi ‘yenileşim’ hamlelerinin kabul görmediği de aşikâr... Şimdi, şu başladığımız uzun soluklu

söyleşinin orjininde ‘mevcut şiirsel kısırlaşmaya, çölleşmeye karşı ne yapmalıyız, ne yapabiliriz?’ sorusunun olmasını haklı, daha doğrusu böylesi bir ‘özüt sorunsal’ın incelenmesini, masaya yatırılmasını yerinde buluyorum. Neler düşünüyorsun bu kapsamda?

Emrah Sönmezşık: Şiir üzerine düşündükçe birtakım tespitler ve sonuçlar ortaya konulur. Bu irdelemelerin kazanımları, kişinin düşünsel ve duygusal becerileriyle koşutluk içindedir. Şunu belirterek başlamakta yarar var: Şiir kümesinin elemanlarını belirlerken, kümenin sınırlarını belirleyen şey kişinin birikimidir. Şiir birikiminin birlikte çoğaltılması mümkünken şiirimiz ortaklaşa düşünme ve ortaklaşa eylemden yoksun kalmış durumdadır. Diğer taraftan da yakın dönem şiir tarihimize ayna tutarak günümüz için bir çıkarımda bulunursak topyekûn bir birliktelik bekleminin yersizliği görülmektedir. Modern şiir tarihimizde, aynı paydada buluşan şairlerin oluşturduğu gruplar, çeşitli akımlara evrilebilmişken, günümüz şair gruplarının bu verimden yoksun olduğu, aksine cephe oluşturdukları açıktır. 1980’ler kuşağı, 2000’ler şiiri vb. tasnifler, bu cephe şairlerinin şiir pratiklerinin mevcut şiir belleğinin ötesinde olmadığı, onları bir arada tutan şeyin şiir pratiklerinin dışında bir şey olduğunun ispatıdır. Türk şiirinin karşı karşıya olduğu sorunlar için birçok neden sıralanabilir. Bir çözüm önerisi getirebilmek için elbette sorunların iyi tespit edilmesi gerekir. Her sorun aynı zamanda çözümdür; fakat burada salt sorunların tespiti odaklı bir yörüngede kalamam istemem. Beğenirsiniz ya da beğenmezseniz şiirin sorunlarının anlaşılmasına yönelik yazılar yazılmış, paneller düzenlenmiş, kitaplar yayımlanmış, dosyalar oluşturulmuş, çeşitli çalışmalar yapılmışken aynı noktalarda dolanıp durmanın bir yenilik, senin deyimimle bir ‘yenileşim’ sunmayacağı kanısındayım. Diyebilirsin ki, bu kapsamda da yeni şeyler söylenebi-

lır. Evet; söylenmeli, hatta eyleme dönüştürülmeli. Ama şiirin, şiir dilinin, yaşamdaki şiirselliğın, kısacası şiirin tanım alanının adım adım veya baştan aşağı yenilenmesinin yanı sıra okura ulaşmakla ilgili tıkanıklığı açıcı araçlar geliştirilmesi önceliğimizde olmalıdır. Bu tıkanmışlık artık pashı bir çiviye dönüşmüştür. Açıkçası ‘yenileşim’den anladığım: Okurla şairin bu doğrultuda buluşması, karşılıklı etkileşimlerinin arttırılması; yani şiirin ve şairin okuru dönüştürdüğü kadar okurun da şairi dönüştürmesi. 2019 Haziran ve Temmuz aylarında şiir ile karekod uygulamasını buluşturan birer etkinlik gerçekleştirdin. Teknolojik bir olguyu (karekodu) şiirle buluşturduğun bu etkinlikler, şiirin farklı kanallardan okura ulaştırılması kapsamında öncü çalışmalardı. Senden dinleyelim biraz da karekodu...

Zafer Yalçınpınar: Diyalektik materyalizm bize şunu söyler: Yanlış sorulara odaklanarak doğru cevaplara ulaşamayız. Şiir aurasına baktığımda, son 10-15 senedir yanlış sorulara odaklanarak ilerlenmeye çalışıldığını düşünüyorum. Yani senin ifade ettiğın panellerin, söyleşilerin, soruşturmaların, dosyaların, mikrofon arkası geyiklerin veya podyumlarda, parlak ışıkların altında sergilenen kırıtlşların çoğu nafiye uğraşılar, iskartat atışlar benim gözümde... Sanıyorum, her şeyden önce, coğrafyamızdaki şiir tarihinin ‘iktisadi çeşitlemeler ve küresel yayılcılık için bir taşıyıcı bileşen olmadığı’ gerçeğini kabul etmeliyiz. Ta ki 2000’lere kadar... Yani 2000’lere kadar şiir dünyasında ‘holdingcilik’, ‘masonik hizipler’, ‘kalkınma retoriği’ veya ‘parayı veren düdüğü çalar’ mantığı hâkim değildi. Fakat, 2000’lerin ortasından itibaren biriken -dahası, ekonomik genişlemesi holding medyasıyla planlanan- yayıncılık hamlelerinin neo-liberal girişimcilik mantığıyla ifrat seviyelerine ulaşması, edebiyat ve özellikle de şiir aurasındaki dengeleri bozmuştur. Bu neo-liberal girişimciliğın yücelttiği parla-

tılmış 'ifrat akımı', bireyciliği de, liyakatsızlığı da, promosyon edebiyatını da, hızlı tüketimsel süpermarketçilik (FMCG) mantığıyla çıkarılan popüler dergileri de körüklemiştir. 90'ların sonundan günümüze doğru 'şair' dediğimiz tipoloji egosantrik hezeyanlar içerisinde debelenen tuhaf bir görünüme bürünmüştür. Bu durumun nedeni bir tür 'arz fazlası'dır. Ayrıca tüm sanat dallarında benzeri bir 'aşırı endüstrileşme, aşırı sürüm' desteklenmiştir. Altına boyalı ufak farklarla pazarlanan süpermarket ürünleri gibi... Herkes biraz şair, herkes biraz müzisyen, herkes biraz ressam, herkes biraz oyuncu, herkes biraz editör, herkes biraz dergici, herkes biraz yayıncı... Yani, herkes biraz her şey olmuştur! Hele hele 'sosyal içerme' kavramı öyle bir tüketilmiştir ki 'sosyalleşme' dediğimiz şeyin kendisi bile sanal bir tabana yayılmıştır. Açık havada veya deniz kıyısındaki bir cafede buluşup aynı masada oturan dört genç arkadaşın veya dört genç şairin sürekli cep telefonlarıyla uğraşarak, birbirleriyle hiç konuşmadan ya da doğayı gözlemeyen, ya da şiir üzerine konuşmadan zaman geçirdiğini düşünün! Benzeri tablolarla her yerde karşılaşabilirsiniz bugün... Tabii ki taşıma suyla çalışan endüstrileşmiş değirmenlerin bir sürdürülebilirliği yoktur, olmamaktadır: Herkes karakter aşınmasına uğrayan egosantrik bireylere evrilmiş ve aslında hiçbir şeye dönüşmüştür! Herkes şöyle bağırmaktadır artık: Hepimiz çokkültürlülüğe inanıyoruz şimdi! Sıçrama sağlayacak bir gelişim veya yenileşim icra edilememiştir, çünkü edebiyat endüstrileşmesinin yöneticileri tarafından pazarlama teorisinin 'yaygınlaşma ve tutundurma fonksiyonları' kullanılmıştır. Şiirsel içerik zerre kadar gelişmemiş, aksine gerilemiştir. Pazarlama, tasarım ve markalaşma numaralarının yerine, tarih, bilim, sanat ve felsefeyi anlamak, iletirmek, zenginleştirmek gerekiyordu aslında! Böylelikle şiir, imgesinden, tözünden ve tarihinden uzaklaştırılmaya, parçalanmaya ve popülerleştikçe kıymet kaybeden pazarlamacı bir iktisadi ek-

sene yerleştirilmeye itilmiştir. Fakat, David Harvey'in de işaret ettiği gibi neo-liberalizmin göz alıcı tarihi dünyanın her yerinde -şili'de de, Lübnan'da da, Ukrayna'da da ve sonuçta Türkiye'de de- çok kısa sürer. İfrat, ikbal avcılığı ve vurgunculuk dönemi -ya da post-truth kapsamıyla ilerleyen siyasal syemler- her zaman lleşmeyle, kısırlaşmayla sonuçlanır. lkeimizdeki tarım veya tohum politikaları gibi... Sorumsuz retim ile tüketim, mahsulün kalitesini bozmakla kalmaz, toprağı da bozar. Toprak tuhaf kimyasallarla, kötücül yöntemlerle o kadar bozulmuştur ki artık bir süre sonra o topraktan hiçbir Şey yeşermez. şimdi, bu bağlamda ben, 'yenileşim' hamlesinin 'güdümlü edebiyat' mantığının terk edilmesiyle başlayacağına inanıyorum. Güdümlü edebiyatın güttüğü, parlattığı tipler Şiire ve edebiyata öyle bir zarar vermiştir ki Şiirin beşiği olan coğrafyamız "Şiir yazılmaz, Şiir okunmaz, Şiirle ilgilenilmez, Şiir sevilmez, Şair sevilmez" bir yere dönüşmüştür neredeyse... şimdi, başından beri anlatmaya çalıştığım tüm bu analogik yaklaşımı bilmeliyiz, görmeliyiz ve fakat bir kenara bırakmalıyız. Aslında meseleyi çok da karmaşıklaştırmaya, yüzlerce kablo çekmeye gerek yok; 10-15 yılın yarattığı göz alıcı podyumlarda sürekli kırtan bu Şairler, çeşitli egosantrik hezeyanlarla debelenen aynı isimler, birbirlerini parlatmak için hizipçi bileşkeler kurmuşlardır. Ece Ayhan buna 'kötülük dayanışması' der. E tabii ki böylesi kermesvari kafalardan ya da neo-liberal hizipleşmeden de 'yenileşim' falan bekleyemeyiz. En fazla şu olur; dışarıdan bir yerlerden, yabancı dilde bir eserden yenilik veya özgürlük ithal ederler! 2000'li yıllarla birlikte, birbirine, birbirlerinin kitaplarına, birbirlerinin dizelerine rozetler takmakla meşgul, birbirlerine dergi icat etmekle meşgul, egosantrik zihinsellikten beslenen ve spermarketlerle çoğalan bir 'şiir A.ř.' kurulmuştur. Bunu kabul edelim artık! şimdilerde 'şiir A.ř.' firması batmaktadır, kredisi bitmiştir, zarar açıklamıştır ve kendisine hizmet eden işçilerini firmadan çıkarmak

istemektedir! Charles Bukowski'nin bir sözü vardır: 'Kapitalizm komünizmi yedi. Şimdi kendi kendini yiyor!' Maalesef neo-liberal dönemin ön-plana çıkardığı şairlerde de durum aynıdır. Şairler kendi kendilerini yemekle, şiire ve yaşamın şiirselliğine zarar vermekle meşguller şu an... O nedendir ki şöyle dedim bir keresinde; 'Şiir öldürülüyor, bu kez şairler marifetiyle!' İşte, bizim coğrafyamızdaki şiirselliğin azalmasının kök-nedeni böylesine kötücül bir süreçtir... Karekod konusuna ve dijital yayıncılık meselesine daha sonra değinmek istiyorum. Senin de ifade ettiğin gibi, bu işin, bu durumun bir de diğer ucu, madalyonun diğer tarafı var... Okur! Okurun şairi - ve tabii ki şiiri- dönüştürmesi için nasıl bir etkileşim olabilir? Okur, okumadığı anda, okurluk tanımından uzaklaşıyor... Şiir okurunun önündeki majör ve minör engeller nedir? Paslı çiviye dönüşen tıkanıklıkta, erişim sorununda okurun bir suçu yok mu? Yani biz oturup, kafa yorup, şiir için çalışacak bir uzay mekiği veya gezegen tasarlasak da o gelişkin teknolojiye sırt çevirecek, o süpersonik teknolojiyle bile şiiri özümsemeyecek, okumayacak bir kitle var mıdır? Okur neler yapıyor, şiire nasıl bakıyor, meseleyi nasıl değerlendiriyor? Misal, pizza, tatlı, müzik enstrümanı veya kahveyle birlikte satışa sunulan kitaplardan, konsept mağaza dediğimiz yeni nesil kitapçılardan, yeni nesil kütüphanelerden falan söz edebiliyoruz... Peki 'yeni nesil okur' diye bir şeyden söz edebilir miyiz?

Emrah Sönmezışık: 'Holdincilik', 'masonik hizipler', 'kalkınma retoriği' veya 'parayı veren düdüğü çalar' mantığı gibi oluşumları hazırlayan kökleri de irdelememiz gerekiyor. Evet, yukarıda değindiğin noktalar, gelinen noktanın girdilerinin tayini açısından kapsamlı bir fotoğraf niteliğinde. Doğru soruların sorulduğu çalışmaların eksikliği bir yana; mevcut durumu dönüştürecek, sıçramayı sağlayacak gelişmelerin yokluğunu yaşıyoruz. Çünkü şiirimizin avadanlığına yeni bir alet ka-

zandırılmamıştır. Kapitalizmin şiir üzerindeki tahakkümüne karşın yeni silahlar geliştirilemediği gibi kapitalist düzen silahlarını, yine kapitalist düzene doğrultmak denenmemiştir bile (Bkz: Rap Müzik). Son 10-15 yıllık dönemdeki birtakım gayretleri kenara itilebiliriz, şu ana kadar herhangi bir olumlu kıpırdanma yaşanmaması bizi haklı da kılabilir. Eyleme dönüşmeyen her veri zaten kenara itilmeye mahkûmdur. Boşluk bir şekilde, bir şeyle doldurulacaktır ve durum aslında bundan ibarettir. Dilin ilk evrelerindeki gibi görüntü aktarımı, imajlar ve işaretler, teknolojiyle birlikte tekrardan önem kazanmıştır. İnsanlar, günlük yazışmalarının çoğunluğunu emoji ile gerçekleştirir, maddi ve manevi varlıklarını fotoğraflarla paylaşır oldular. Geriye doğru fotoğraf ve sinemanın gelişimine bakıldığında, görsel iletişimin bugünkü varacağı noktaya dair işaretler bulunacaktır. Şiirde düşünsel ve duygusal aktarım, ilkin görsel ve sesli olarak ortaya konulmuş; matbaanın keşfedilmesinden sonra ses, fiziksel görüntüden ayrılmıştır. Buradaki kırılımı, yazının, papirüsün, kâğıdın bulunmasından başlatmak mümkünse de, kitlesel etkinlik matbaanın keşfiyledir. Sahnedeki bir kişiye gereksinimin kalmaması, sesin kâğıtla birleşmesine, biçimin ses unsuruyla bağının güçlenmesine, şiirin nesnel olarak görülen bir şeyden soyutlanmasına, imgenin görüntüden ayrışmasına olanak sağlamıştır. İmgenin nesnel görüntüden ayrışması, güçlü zihinsel görüntülerin oluşmasını sağlarken; biçimin ses ile yakınlaşması, biçimin cılızlaşmasına neden olmuştur. Diğer taraftan, şiirde ses ile görüntünün ayrılmaz birlikteliği vardır. Sesin zıttını aradığınızda, sessizliği değil görüntüyü elde edersiniz. Bir nesnenin sessizliği, onun görüntüsüne işaretler. Tarihsel süreçte ses ile görüntünün birbirlerine dönüştüğü, biri öne çıkarken diğerinin geriplanda kaldığı veya aralarında dengelendikleri görülecektir. Şimdiki zaman bir başkası tarafından işitilir ve görülebilir olmanın karşılığı iken, gelecek zaman henüz var olmayan bir

başkası tarafından görülebilir ve işitilebilir olmanın karşılığıdır. Varlığımızı aktarmak ana amaçlarımızdandır. Tarih boyunca varlığımızın ileriye aktarımını sanatsal edimlerle başarmışken teknoloji ile birlikte bu iş, sanatın fonksiyonu olmaktan çıkmak üzeredir. Alımlanamayan hiçbir şeyin varlığı hakkında kesin yargıya varamayız; fakat aktarılamayan şeylerin gelecek zamanda bilinemeyeceğini varsayabiliriz. İçinde bulunduğumuz çağ görüntü ve sesin kaydedilip aktarıldığı bir dönemken; şiir, teknolojik araçları bu kapsamda kendine eviremedikçe, günün, yani teknolojinin gerisinde kalmaya mahkûmdur. Süpersonik teknolojiyle bile şiir özümsemeyebilir, okur yine yeni şiirin dışında konumlanabilir ve bu durumun kaygılanmamızı gerektiren hiçbir tarafı yok. Asıl trajik nokta: iyi, sıkı, hayata dönük vb. olumlu tanımlamalara koşut şiirin okur tarafından görmezlikten gelinişini, yeni şeylere olan direnç veya İkinci Yeni ile örtüştürerek açıklamaktır. Teknik açıdan şu ana kadar yazılmış şiirlerden farklı bir şiir oluşturmayacaksınız veya şiiri bambaşka bir zemine oturtmayacaksınız; sonra da İkinci Yeni gibi elbet bir gün anlaşılmayı bekleyeceksiniz. İyi de okunmamanın nedeni artık anlaşılmamak değil ki, iyi de siz yeni değilsiniz ki... Acaba okur bizi anladığı halde okumuyor olabilir mi? Belki de şairin ilkin bu soruyla yüzleşmesi gerekir. Bir devrim olacaksa, şiir-teknoloji sentezinin bize bunu sağlayacağı kanısındayım. Yeni nesil okuru tam da bu sentez şekillendirecektir. Bazıları tarafından kitapların özendirme ürünü konumuna indirgenmesi, içinde bulunduğumuz durum açısından çok da şey değil!

Zafer Yalçınpınar: Yeni nesil okuru herhangi bir kavramsal sentezin şekillendirebileceğine ya da buluşlu dahi olsa bir kavramsallığın yeni nesil üzerinde uzun süreli etki yaratacağına inanmıyorum, inanmıyorum pek... Yeni nesil -kısa süreli cazibe odakları ve kısa süreli iştahlar dışında- devamlılık göste-

ren bir kümelenmeye sahip olmak istemiyor. Bu çok tuhaf bir bilinç yapısı... Şöyle açıklamaya çalışayım: Yeni nesil kendini -herkesten çok- zamanın sonunda hissediyor; yani kronolojik olarak 'zamanın sonunda bulunmak' yeni nesil için hem acılı bir yük, hem de bir tür birikimli avantaj veya serbesti... Yeni nesil kendini 'insanlık tarihinin ve yaşamın biricik kilidi, son çaresi ya da aksine, insanlığın son çaresizliği' olarak görüyor. Bu noktada tuhaf, tepkisel ve riskli bir kopuş ortaya çıkıyor. Tarihsel açıdan bir tür reddiye hattı oluşuyor: Öyle tuhaf bir şey ki bu, eskisi gibi kuşaklar birbirleriyle çatışmıyorlar bile! Yani bizim 'kuşak çatışması' dediğimiz şey değil bu! Yeni bir tepkisellik... Yeni nesil kendinden önceki tüm insanlık tarihini topyekun reddediyor ve kendini 'İnsanlık 2.0' şeklinde nitelendiriyor. Bu yük, tabii yeni neslin zihinselliğini de olumlu-olumsuz birçok noktadan ilkesel veya matematiksel değil de durumcu bir şekilde etkiliyor; yeni neslin zihinselliğinde sürekli anlam kaymaları, zik-zaklar ve çapraşık nedensellikler oluşuyor. Yani, yeni neslin zihnindeki bilişsel harita son derece karmaşık ve hareketli... Yeni nesildeki anlam arayışların ve belki de anlamı bulamayışların haritası da öyle. İmgesel seçeneklerin fazla olması yeni neslin kafasını karıştırıyor ve son derece çapraşık bir mantık işlemeye başlıyor. 1940'lardaki yapay sinir ağları çalışmalarındaki başarısızlıklara benzer bir durum, tuhaf bir kodlama problemi çıkıyor ortaya... Nasıl oluyorsa, ileri beslemeli mantık, benzersiz ve özgün hatalar üretmeye başlıyor. Peki, sıkı şiir bu çapraşık haritanın neresinde? Bir kere, sıkı şiirin oluşturduğu imgesel alan derinliği, kolaylaştırıcı bir unsur veya avadanlık değil. Sıkı şiirde, okurun anlama ulaşması kolay değil. En zoru bu hatta... Sıkı şiir, okurun araştırma icra etmesini gerektiriyor; okur, sıkı şiirin içerdiği tarihsel, sosyolojik ve imgesel arka-planı bulmak, çapraşık zihinselliğiyle ilişkilendirmek ve bir tür şiirsel derinlik oluşturmak zorunda... Yani, dilin sınırlarının genişletilmesi, mar-

jinal imkânların -anlamlandırılarak- içselleştirilmesi gibi bir ön-koşul var. Bu durum yeni neslin çapraşık zihin yapısı için elverişli değil ve anlam arayış sürecinin herhangi bir aşamasında “İnsanlık 1.0” kodları baskın gelirse, zaten, yeni nesil okumayı veya çabalamayı kesinkes bırakıyor. Yapay sinir ağları modelleri, ileri beslemeli ve geriye yayımlı öğrenme adaptasyonları gibi, bir ‘yapay zeka’ gibi çalışıyor yeni neslin zihni! Analitik yapısı buna benziyor. Ve fakat, sıkı şiir hâlâ güçlü: Şöyle ki analitik açıdan tükenen veya içselleştirilmeyen, vazgeçilen her şey, etkisini o kadim ‘sezgisellik’ noktasında bulmaya çalışıyor. Okur, sonuçta, günün sonunda bir insan... Sezgileri, duyguları, rüyaları olan bir insan... Bence, yeni şiirin bu noktayı iyi kullanması gerek, gerekiyor... Bilgisayar literatüründen bir analogi yaparak anlatmaya çalışayım: Eğer şiir ve teknoloji yenilik getirmek açısından birleşecekse, donanım, alet, makine vb’den önce söz konusu yazılım güncellemesini yapması gerek! Bu noktada Bergsoncu bilgi teorisi üzerinden buluşlar ve alışmlar oluşturmak elzem...

Emrah Sönmezşık: Kavramsal sentezlerin okur üzerinde şekillendirici, dönüştürücü etkisi bulunamayabilir ama şairi dönüştürebilir, dönüştürmelidir. Verili hâle gelenle yetinirsek yalnızca eskiyi tekrarlarız ve yapılagelen şiir maalesef tam da budur. Şiir-Teknoloji sentezi, kavramsal bir sonuç değil teknolojinin şiire içkinleştirildiği bir çıktıdır. Mevcut teknolojik araçlara karşı şairin ilgisizliği yüzünden bu tür ararışlar hep kavramsal olarak nitelendirilmiş ve şiirin devrimci yönü zayıflatılmıştır. Yeni nesli en iyi anlayacak, yorumlayacak kişiler üyeleridir. Evet, kuşak ilişkilerini ve sınırlarını açıklayan çeşitli araştırmalar var, şair onların bilincinde olmalıdır. Ama üyesi olamadığı neslin gözlemcisi konumunda bulunmak konunun özünden uzaklaştırır ve birçok şeyi ıskalatır. Kısa süreli cazibe odaklarına takılmak, her şeyin bir çırpıda tüketilmesi sığ bir

duyarlılıktan kaynaklanıyor olsa gerek. Aslına bakarsan buradaki ucu üstünkörü bir şekilde duyarsızlığa bağlamamalıyız. Nedir bu duyarsızlığın kıstası? Bizimle aynı duyarlılık algılarının bulunmayışı mı duyarsız kılıyor yeni nesli? “İnsanlık 2.0” saptamasının altında da bu yatıyor bana kalırsa. Yeni neslin öncekinden farklı oluşunun nedeni algı düzeylerinin, duyarlılıklarının farklılığıdır. Nesnel gerçekliğin sınırları günümüzde nispeten yıkılmıştır çünkü teknoloji zihinsel nesneyi değiştirmiştir. Bundan dolayıdır ki, duyarlılıklarımızda bir önceki nesil ile örtüşmemektedir. Şiirden kopuşun asıl nedeni, yeni duyarlılığın şiire taşınmamasında, iskanlanmasında yatıyor olmasın... Sıkı şiirin kapısı ancak şiir donanımı ile aralanabilir. Yapay zekâ gibi çalışan bir beyin içinse bu donanımı edinmek hiç zor olmasa gerek. Evet, analitik zekâ imge karşısında yetersiz kalabilir çünkü analitik olan nesnel gerçekliğin üzerine inşa edilir ve imgenin analitik olma zorunluluğu yoktur. Sezibilmek için açıkta kalan noktaların da özümsemesi ve karanlıkta kalan noktaların eser sahibi tarafından sezgilerimizi yönlendirici şekilde bütünlenmiş olması beklenmelidir. Diğer tür-lüsü anlamsız addedilenin üzerine atıp tutmaktır; şiir cehaletidir. İnsan algısı dışındaki bir şeyi sezebilir mi? Sezebilirse aklı dışında bir şey ile mi yapar bunu? Karanlıkta kalan alanın nesnelliği bulunmadığından veya bilinmediğinden dolayı, bu kısımlar her zaman zihinsel girdilerle dönüştürülerek yansılır. Elimizdeki şiir sezgisel uçlar barındırmıyorsa ve anlamlandırılmayacak kadar kapalıysa sezgi ile bir noktaya varamayız. Çünkü kapalı olanın yansınması sürecinde ortaya çıkan şey, zihinsel nesnedir; yoğun bir şekilde öznel olanın bileşkesidir. Analitik açıdan içselleştirilmesi zor olan sıkı şiire, içselleştirdiğinde dahi ilgisiz kalınıyorsa elimizde onun akademik yönünden başka bir şey yok demektir. Diğer yandan sezgiye dayalı şiir okurun ilgisini yakalayabilir. Çünkü sezgi, bulunmayı gereksinir ve okuru öze dolandırarak götürürken

haz verebilir. Ama sezgisel şiir, anlamı kapalı şiir ile karıştırılmamalıdır. Sezilebilecek şeyin, anlamlandırılması güç olana göre algılanabilirliği fazladır. Buradaki algılanabilirlik, teknik açıdan bir duyarlılığa ilişirken özün duyarlılığı ile kesişmez. Yakın zaman önce, nesnel gerçeklik algısını yeniden tanımlamaya yönelik gerçekleştirilen kuantum deneyinin sonuçları açıklandı. Deneyin kavramsal özeti; varlığını, davranışını bilmediğimiz şeylerin var olabileceğini kanıtlamaya yönelikti. Hiç İstanbul dışında bir ilde yaşamamış birisi, İzmir'in de ilçeleri olacağını düşünebilir. Ama İzmir'in coğrafi konumu hakkında bilgimiz yoksa İzmir'de deniz olabileceği hakkındaki düşüncemiz varsayımdan öte değildir. İzmir'in ilçelerinin olmayacağını iddia edemeyiz çünkü iller tanımsal olarak ilçelerden meydana gelmektedir. Az önce yönelttiğim soruyu yinelemek istiyorum: İzmir'de denizin varlığını sezebilir miyiz? Evetse; akıl dışındaki bir araç ile mi yaparız bunu? Bergsoncu felsefe her şeyi akıl ile kavrayamayacağımızı belirtirken sezgiyi anahtar olarak benimsemektedir. Bütünün parçalardan oluştuğunu gözlemlemiş birisi İzmir'in ilçeleri olacağını sezebilir; hatta İzmir'de çupra, melanur, karagöz gibi balıkların avlandığını biliyorsa denizin var olması gerektiğini düşünebilir. Bizi burada kaniya taşıyacak şey yine bilgidir ve diğer bilgilerden çıkarımla elde edilmiş olup kesinliğinin ispatlanması gerekir. Albert Einstein'ın deyişiyle sezgi önceki entelektüel tecrübeden başka bir şey değildir. Her geçen saniye evrende yeni şeylerin varlığı öğrenilirken veya yeni şeyler var edilirken yukarıda çizmeye çalıştığım kapsam dâhilinde kalmak zorundayızdır. Peki, nesnel gerçeklikle ilintisi bulunmayan yenilik mümkün müdür? İmge bunu başarabilir mi ya da başarabilecek bir unsur geliştirilebilir mi?

Zafer Yalçınpınar: Aklıma Kant, Heidegger ve nihayetinde Wittgenstein'in izlediği düşünsel rota geliyor. Sorularındaki zihinselliğin özünü deneyimleyen koskoca bir modern felsefe tarihi var. Şiirdeki hakikat meselesinin gelip dayandığı yer tabî ki -imge ve imgelem kapsamında da- dilbilim felsefesidir. Belki de Wittgenstein'in şu tümcesi her şeyi açıklıyor: "Dilimin sınırları dünyamın sınırlarıdır." Ardından Lacan'ın görelilik ve mantık yoklamaları da bir ufak patika açtı, fakat felsefe tarihi açısından içselleştirilemedi, patika yeterince genişletilmedi henüz... Neyse... Şimdi, poetika kapsamında konuyu bire bir ve anında deneyimlemeye çalışayım: Melih Cevdet Anday'ın "Ölüm" başlıklı çok berrak bir şiiri vardır. Düşünceye yaslanan bu şiir şöyle söyler: "Maviyi anlarsın. / Denizi anlarsın. / Mavi denizi / Zor anlarsın..." Şimdi ben, örnek olsun diye Anday'ın bahsini veya imgeyi ilerleteyim: "Denizin yalnızlığını zor anlarsın" diyerek kişisel perspektife yönelseydim ya da "cehaletin karşısında denizin sessizliği gibi ol" diyerek toplumsal perspektife yönelseydim, bu imlediğim iki şey idealize edilmiş, nesnel gerçeklik taşıyan ve ayrıca 'yenilik' sağlayan berrak bir anlamı ya da bilgiyi yüklenmiş olacak mı? Hem evet, hem hayır. Bu durum müzik veya orkestra olmadan dans eden bir balerinin deneyimine benziyor. Top veya saha olmadan oynanan bir futbol oyunu gibi... Müzik olmasa bile balerinin hareketlerinin bale olduğunu biliyorsun. Top olmasa dahi oyuncuların futbol oynadığını biliyorsun. Açıkçası, bu nesnel gerçeklik meselesinin cevabına veya bilgi teorilerinin yönsemesine dair kilit önermeyi Oruç Aruoba'dan okuyoruz: "Anlam hep sonradan gelir." Şimdi, tam da bu noktada senin şiirinden bir dizeyi vurgulamak istiyorum: "Size bağlanmamış düğümler getirdim" diyorsun bir şiirinde...

Emrah Sönmezşık: Alıntıladığınız dizeye yönelişin cevabımı da kapsıyor aslında. Dizenin anlam başarısı teknik becerisiyle koşutluk içindedir çünkü şiirde anlamı damıtırsınız. Anlamı damıtırken ona bir biçim kazandırırız. Biçimin oluşturulabilmesi içinse tekniğe ihtiyaç vardır. Buradaki temel husus; şiirin doğrudan doğruya bir şey anlatmak için üretilmesine gerek olmadığıdır. Çünkü bunu yapmanın en kolay ve en etkili yolu, anlatacağınız şeyi açık bir şekilde söylemektir. Bir şeyin anlam edinebilmesi için önce maddesel ve zihinsel varlığının olması gerekir. Anlamı nesneden sıyrılmayıştığımız, nesnenin izleyicisine ulaşmasıyla başlar. Şiirin de anlam bakımından evrilmesi okura ulaştığında başlar. Şairin kurguladığı anlam, okurun alımladığı anlamı kapsamakta yetersiz kalır; çünkü öznelliğin sınırı yoktur. Ama kapsamı sınırlayan önemli bir unsur var; o da derinlik. Diğer yandan, ortaya koyduğunuz teknik derinlik anlamı derinleştirdiği gibi genişletir de. Size bağlanmamış düğümler getirdim dizesi, öncelikle dize olabilirsin diye yazıldı. Anlamın sonradan geliyor olması herhangi bir sıralamayı işaret etmiyor aslında. Nesnel gerçekliğin yansılama sürecini belirtiyor. O nesnenin, bütün anlamlarıyla orada duruyor olmasını mümkün kılan şey öznedir. Aynı özne tutar; nesnel karşılığı bulunmayan yepyeni bir nesne koyar ortaya. Bu sefer zihindeki anlam tersine yansılanarak nesneye dönüşür, şiire dönüşür; anlamın öncüllüğü çıkar ortaya.

upas

upas.evvel.org

İstanbul, 2019